

„HOMOLE“ U DUŠNÍK

SESTAVIL ALEXANDR TITL

BÝVALÝ KOSTEL SV. JIŘÍ NA HOMOLI
U DUŠNÍK

TISKEM K. A. KNIHTISKÁRNY V PRAZE.

„Homole“ u Dušníků.

Dle různých pramenů

sestavil

Alexandr Titl,

kaplan v Hořelici.

V PRAZE 1910.

Nákladem vlastním.

Č. 7244.

Imprimatur!

Kníž. arcibiskupský Ordinariát v Praze,
dne 4. června 1910.

L. S.

Dr. Jan Sedlák, m. p.
generální vikář.

Nejdůstojnější

vždy věrné metropolitní kapitole
u sv. Víta, štědré již od let dávných
příznivkyni svatyní „na Homoli“

v hluboké úctě věnováno.

Úvodem.

Okolí král. hlavního města Prahy, jakož i celá naše milá vlast Česká, bohato jest na mnohé, zajímavé památky. Zaměř kroky své z Prahy na kteroukoli stranu, brzy setkáš se s nějakým místem památným.

Jedním z nejstarších a nejpmátnějších míst v okolí Prahy jest pahorek, zvedající se při severovýchodním konci obce Dušníky poblíž říšské silnice z Prahy do Plzně vedoucí, který dle své podoby nazýván jest »Homole« anebo »Chlum«, jak svědčí zápisy ve faře Hořelické, kamž Dušníky jsou přifařeny. Vršek ten s novým kostelíčkem sv. Jiří, na něm postaveným, panuje široširé krajině a jest každému již na první pohled nápadný svým vzhledem, který zřejmě liší se od útvaru půdy. I tvarem svým i kostelem sv. Jiří připomíná všem Čechům známou a památnou horu Říp a právem proto od mnohých označen jest jako »malý Říp« nebo »miniatura Řípu«. Než pro tuto svoji neobyčejnost, s jakou »Homole« nad okolí své vyniká, stala se také již od dob starodávných předmětem nejen rozličných lidových pověstí, ale i domněnek učenců, které, každá ovšem svým způsobem, vysvětliti se snažily vznik záhadné »Homole«.

Poněvadž slavnostní den posvěcení nového chrámu Páně obzvláště obrátil zraky i mysl přemnohých, chceme na památku onoho dne podati stručné dějiny památné »Homole«, pokud jsou nám z různých starých kronik, zápisů a jiných pramenů známy. Mnohé z nich jsou pomněnky z věků dávných, dobrých i zlých. Náš dík při tom náleží vdp. Th. Dru R. Zhánělovi, c. a k. polnímu kurátu, za jeho cenné rady a účinnou pomoc při vydání těchto statí a vdp. Dru Podlahovi, metropolitnímu kanovníku, za laskavé půjčení obrázků.

„Homole“ či „Chlum“.

Bitva u Loděnice r. 1179. — Opat Jarloch. — Dalimil. — Hořelický farní chrám Páně sv. Jana Křtitele. — Hájek z Libočan. — Beckovský. — Sedláček. — Píř. — Ebert.

Vznik »Homole«, o níž všechny pověsti souhlasné tvrdí, že byla uměle nanesená, uvádí se ve spojení s bitvou, která se r. 1179 v úterý dne 23. ledna strhla u Loděnice mezi knížetem »selským« Soběslavem a knížetem Bedřichem, ve které tento byl poražen.

Opat kláštera Praemonstrátů v Milevsku jménem Jarloch, který právě v oné době žil a svoji kroniku psal, líčí dosti podrobně onu bitvu, avšak o vzniku »Homole« se nezmiňuje. Píšeť toto:

» . . . Bylo to v úterý, to jest 23. ledna, když . . . dorazili (vojsko knížete Bedřicha) k místu a potůčku nazvanému Loděnice a tu z nenadání objevil se Soběslav a zjímav nebo zadržev ty, kdož na strážci jsouce pro tuhost zimy zatím se hráli, těch, pravím, zmocniv se, takže sotva jediný vyvázl, jenž by co se bylo stalo, ostatním zvěštoval. Soběslav prodral se s lidem svým až k zástupům Fridrichovým, vrhli se na ně, poráželi je i strhla se bitva nad obyčej krvavá. I zahynuli jsou v tom boji Sezema župan, otec páně Hroznatův, též Ahník a jiní mnozí. Župan Vítek zajat, zjímání též němečtí páni z těch, kdož na pomoc Fridrichovi byli přišli. Mnozí také z nich pobiti a ostatním nosy uřezány, takže se stali posměchem světa. Než proč meškám? Zvítězil Soběslav, poražen jest Bedřich a všecken lid jeho na útěk obrácen, takže nezůstali dva pospolu« . .

Dále praví Jarloch, jak svedena byla v krutém mrazu bitva dne 27. ledna za Prosíkem u Prahy, v níž Soběslav poražen a činí při tom zajímavou zmínku:

»Paní Alžběta (t. j. manželka knížete Bedřicha) pak slibem zavázala se Bohu, že propůjčí-li vítězství jejímu muži, kostel postaví na témž bojišti, což napotom zbožně vyplnila, neboť založila, nadala i obdařila jej a tak křižovníkům odevzdala«.

První zpráva o vzniku »Homole« jest obsažena v staročeské rýmované t. zvané »Dalimilově« kronice,

Bývalý kostel na „Homoli“.

kteřá sepsána byla v letech asi 1308-1326. V kapitole 68. nadepsané: »Bitva nad Lodenicí« líčí tuto půtku ovšem v mnohém nesprávně a praví, že Soběslav vida malý počet svého vojska, prosil o pomoc sv. Jana Křtitele. Pak udeřil na německé vojsko, jež u jmenovaného potoka přemohl v bitvě tak krvavě, že potok ten 3 dny byl krvavý. Na bojišti založil prý kostel sv. Janu Křtiteli a směrem ku Praze, že na památku bitvy nanесли kopec. Kronikář čerpal tyto podrobnosti z místního podání. Tedy dle zprávy této z kroniky Dalimilovy byl by kostel v Hořelici, který jest zasvěcen sv. Janu Křtiteli statému, jakož i kopec »Homole« pomníky oné, jak opat Jarloch praví, nad obyčej krvavé bitvy u Loděnice.

Domníváme se tak o kostele v Hořelici proto, že bojiště bitvy u Loděnice táhlo se přes Hořelici až k Dušníkům a jenom v Hořelici připomíná se již od dob starodávných kostel ke cti sv. Jana Křtitele statého.

Pro zajímavost uvádíme nejdůležitější místa z 68. kapitoly Dalimilovy kroniky doslovně:

A když ciesař Lotr druhý Lodína dojde,
Sobieslav proti jemu, jako se dvěma stádcoma pojide.

Uzřev kněz¹⁾ malost liuda svého,
počie prositi na pomoc Krestitele²⁾ svatého.

Tak všecko německé vojsko zbichu
ni ciesař ni kniežata ostojuhu.

Potok ten tři dni krvavý tekl.

Tu kostel svatému Janu učinichu

a ku Praze líc³⁾ na paměť kopec snosichu.

Václav Hájek z Libočan ve své »Kronice české« r. 1543 dokončené, vypravuje velmi podrobně o bitvě u Loděnice a mezi jiným vypravuje, že Soběslav zajal mnoho Němců: »mezi nimiž byl jeden Niemec veliké postavy v celém Kyrýsu na koni velmi velikém ladrovaném. I rozkázal Sobieslav nedaleko od Dušník, aby jeden každý z vojska jeho, nabral zemie do Lepky a aby všichni tu zemi sypali okolo to jízdného; tak dlouho sypali, až jej tam živého i s tím koniem zasypali a tak

¹⁾ kníže. ²⁾ sv. Jana Křtitele. ³⁾ směrem.

vždy na horu sypíce velmi veliký vrch nasypali, kterýž jest tak nasutý u Vsi Dušník a ten Odieneček tam s tím koniem stojí až do dnešního dne«. Také B. Balbin ve VII. knize Miscellaneí vypravuje totéž, jenom že praví: ... »tak povstal hodný kopec, na němž dnes spatřuje se chrámek ke cti sv. Vojtěcha a Jiřího, mučedníků, vystavený«. Zajímavé jest, že tento spis, vydaný r. 1687, udává, že kostel na »Homoli« byl zasvěcen sv. Vojtěchu a Jiří.

Dle Hájky tuto pověst o »Homoli« věrně vypravoval Beckovský ve své r. 1700 vydané »Poselkyni starých příběhů« a v podobném znění zaznamenal farář Hořelický Josef Březina, jenž podotýká, že onen rytíř v »Homoli« zasypaný jmenoval se Hillig a že prý 7. července r. 1841 navštívil mohylu potomek onoho rytíře jménem Jiří Hillig z Úpice u Brna. Fr. Melichar v »Pamětech okresu Unhošťského« uvádí onu pověst v jiném znění, že prý na onom místě, kde stojí »Homole« zemřel v bitvě u Loděnice zraněný saský vojevůdce. Čechové pak ctíce hrdinství i u nepříteli zbudovali mu zde hrob, nanesše na mrtvolu jeho v helmicích svých tolik země, že z toho povstala mohyla.

A posléze z pověstí o vzniku »Homole« uvádíme tu, již zaznamenal prof. Aug. Sedláček ve »Sbírcce pověstí historických lidu českého« (III. díl, čl. 43) a která se liší od předešlých tím, že bitvy u Loděnice vůbec nevzpomíná. Panoval v Dušníkách kdysi mocný pán, který poddané utiskoval. Za to zdvihli se proti němu, jali, přivázali i s koněm ke kůlu a každý kloboukem nasypával hlínu, až byl vysokým rovm zakryt. Od té doby tu stála Homole, velká a strašná mohyla. Duch umořeného pána neměl v zemi pokoje, stěnal a vzdychal a kůň jeho bolestně řehtal, ale každý to neslyšel. Slyšel tak jen ten, kdo třikráte běžel okolo Homole, nepovzdechnuv si. Jest to pověst, která dosud se zachovala.

Uvedený spisovatel o této pověsti praví, že jest prastará, ale příčina usmrcení onoho pána že byla přidána teprve na sklonku XV. století nebo později, když poddanost lidu venkovského víc a více byla utužována.

Z uvedených pověstí jest zřejmo, že »Homole«

byla uměle nasypána. Že by byla pomníkem na vítězství Soběslavovo u Loděnice jest možno, neboť jak dějepisci praví, Čechové milovali Soběslava II. (1174—1178), ježto se ujímal lidu proti zvůli úřednické šlechty. Proto také, ač v cizině r. 1180 zemřel, převezen byl do Čech a pochován na Vyšehradě; avšak různé důvody mluví proti této domněnce.

Jiní byli toho mínění, že »Homole« jest nějaká mohyla t. j. pohanský hrob, jaké se vyskytují ve značné velikosti na př. ve Skandinavii, avšak kopáním, o němž níž se zmiňujeme, se zjistilo, že tomu není tak, ač v okolních polích a zvláště blízké pískovně nalézají se staré popelnice a hroby.

Také někteří hájí domněnku, že »Homole«, která prý dříve byla ještě vyšší než nyní, byla jakousi »hláskou« t. j. místem, odkud se dávalo znamení ohněm některé sousední tvrzi. Tuto domněnku potvrzovala by pověst, že prý mezi tvrzí v Litovicích a »Homolí« bylo spojení a sice podzemní prý chodbou. Domněnka tato, jakož i následující, zdá se býti pravdě nejpodobnější.

Prof. Pěč, na slovo vzatý badatel památek archaeologických totiž, když prohlížel »Homolí« před kopáním pro betonový základ, vyslovil mínění, že »Homole« jest jakýsi druh srubu, jež majitel dvora Dušnického v dobách starodávných pro bezpečnost svoji si vystavěl a nemaje na blízku přirozený kopec, učinil umělý. Takových srubů nalezl jmenovaný, slavný učenec v Slavonsku více. Hlíny k tomu bylo po ruce dosti, ježto v Dušnickách a okolí stávaly primitivní pece, ve kterých tavila se ruda. To dosvědčují již v dávnověku hojné nálezy škvárů železných v okolí. Během času lid na pravou příčinu kopce zapomněl a přimyslel ji k památce nějaké události nebo nějakého hrdinného pána, o němž se domníval, že tam odpočívá. Na doklad toho prof. Aug. Sedláček uvádí pověsti o Bláníku nebo zprávu nejstaršího dějepisce českého Kosmy, který vypravuje o veliké mohyle u Mže, pod kterou Kazi, dcera Krokova odpočívala a jíž mohylu nanесли lidé z vděčnosti za její umění lékařské.

Zajímavo jest, že také německý básník K. E. Ebert

učinil pověst o »Homolí« předmětem své básně »Ein Heldendenkmal« (Rekův pomník), jež vyšla r. 1827 v »Historisches Taschenbuch«. Soběslav prý rozněván ztrátami svého vojska dá zajatého rytíře německého zasypati hlinou, kterou vojsko v helmicích přináší. Hrdina v hrobě stojí, ale kníže děsí se vždy víc až konečně prchá. Občas slyšeti řetání jeho koně.

„Homole“ po zboření.

Kostel sv. Jiří na „Homolí“.

Kaplička sv. Jiří ve 13. stol. — Kostel r. 1687. — Popis starého kostela. — Kostel r. 1904 zbořen. — Nový chrámek sv. Jiří r. 1908—10. — Průkop v „Homolí“. — Základy. — Svěcení zákl. kamene. — Zvony. — Posvěcení nové svatyně dne 12. června 1910.

Povšimněme si nyní dějin kostelíčků na »Homolí«.

Od prastarých dob stávala na »Homoli« malá kaplička sv. Jiří. Poněvadž Dušníky již r. 1228 náležely panenskému klášteru u sv. Jiří na hradě Pražském, jest možno, že od nich byla ona svatyněka zbudována. Ta během doby sešla a proto byla r. 1595 opravena, jak to hlásala kamenná deska na bývalém kostele. Po válce třicetileté zbyly z ní jenom zříceniny a tak na jejím místě zbudován větší kostel v letech 1687—1688. Kostel tento byl pak r. 1690 dne 4. července posvěcen od probošta metropolitní kapitoly u sv. Víta a světícího biskupa Jana Dlouhoveského z Dlouhé Vsi. Na svědectví toho zasazena byla v onom kostele deska s příslušným nápisem, jež nyní zasazena jest u postranních dveří nového kostela. Tato svatyně vystavena byla ve slohu barokním. Měla tři oltáře; hlavní je překrásně řezaný, rozvilinový rám s obrazem sv. Rodiny a nahoře sv. Jiří. Po novém upravení postaven jest tento oltář v novém kostele. Postranní byly jednoduché ale obstojně řezané »mušlovité« se sloupky; na jednom, který v pravo od hlavních dveří stál, byl obraz Panny Marie a nahoře sv. Jana Nepom., na druhém, v levo, obraz sv. Isidora. Kazatelna příliš veliká, stála na dřevěných sloupcích, na jednotlivých polích postranic byly obrazy Pána Ježíše, Marie Panny, svatých evangelistů.

Mimo to v kostele u vchodu byl zasvěšen veliký slušně řezaný kříž. Kostel ten byl r. 1865 opraven nákladem Františka Dittricha, arcijáhna v. v. metrop. kapitoly. Dlouho stál na »Homoli« bez pohromy, až když vystavěna byla trať dráhy z Dušníků k Berounu, trpěl velice otřesy, působenými jezdícími kolem vlaky. Ukázaly se na něm trhliny, až konečně na základě dobrozdání komise byl zbořen v květnu r. 1904.

Tak osiřela »Homole«. Než štědrostí a blahovůlí nejdůst. v. v. metropolitní kapitoly, jež vyhověla prosbám obce Dušnické, přikročeno bylo ku stavbě nového kostela ve slohu románském na »Homoli« v srpnu r. 1908. Plány k němu vyhotovil stavitel p. Arnošt Živný a provedení svěřeno p. Fr. Kozákovi, staviteli z Dušníků.

Nežli se začalo se zhotovením veliké betonové desky, na níž nový kostel stojí, prokopána byla »Homole« na

žádost vdp. H. Haasera, děkana v Hořelici, kolmo až k úplnému spodku základny a dole vykopány dvě příčné stoly. To proto, by se zjistilo, není-li »Homole« snad nějakou mohylou. Kopáním se zjistilo, že jest uměle nasypána a kromě koňské lebky, která byla pod dlažbou chrámovou, kostí pochovaných při bývalém chrámu, škvárů železitých, nebylo nalezeno ničeho, co by do svědčovalo, že jest to mohyla. Stavební rada p. Vomáčka v rumu ze starého zdiva našel kus cihly, která prý upomíná na staré cihly z hradu Karlova Týna.

Pak byla zřízena betonová deska; na jaře vystavěna byla část zdiva a dne 25. dubna 1909 slavnostně posvětil základní kámen nejdp. monsignore Th. Dr. Jan Sedlák, prelát arcijáhen, gen. vikář arcid. Pražské za velikého účastenství. Do základního kamene vložena byla skleněná nádoba s penězi a s pamětní listinou na pergamenovém papíře, kterou napsal p. Jos. Šedivý, řídící učitel v Dušnickách a na níž před uzavřením a osazením základního kamene hosté se podepsali.

Stavba rychle pokračovala, v srpnu zdviženy krovy a dohotovena střecha. Další čas věnován omítání vnitř i zevně, dlažbě, úpravě kamenných součástí stavby. Z jara r. 1910 kostel byl dokončen, postaven spodek nového oltáře z žehrovického pískovce a sliveneckého mramoru.

Dne 7. března 1910 posvětil nejdp. světící biskup Brusák v arcibiskupském paláci nové tři zvony, které téhož dne do Dušníků byly dovezeny a zavěšeny. Největší z nich, vážící 217½ kg zasvěcen jest sv. Václavu a jeho latinský nápis nám praví, že vždy věrná metrop. kapitola tento zvon sv. Václava přelitím obnovila; ozdoben je obrazem sv. Václava. Druhý, 142 kg těžký, zasvěcený sv. Jiří má nápis latinský: »Sv. Jiří, oroduj za nás! Nákladem v. v. kapitoly metropolitní ulil Arnošt Diepold v Praze l. P. 1910«. Třetí, 64 kg vážící, má obraz sv. Jana Nepom., jemuž jest zasvěcen a též nápis jako druhý, ovšem s obměnou jména. Ladění mají: d f a. Na prostřední zvon bije kladivo hodin, které pořízen veřejnou sbírkou a dary. Chvály zasluhuje, že místní okrašlovací spolek upravil a ozdobil dle návrhu

inženýra p. O. Götze, nákladem asi 1000 K návrší »Homole« a příchod k ní.

A tak »Homole« s novým, krásně vystavěným kostelíkem zase panuje celé krajině, jsouc jí ozdobou nemalou i hlasatelem štedrosti a blahovůle nejdůst. v. v. metropolitní kapitoly, která značný náklad — 70.000 K — věnovala na postavení této svatyně.

Dne 12. června 1910 byl nový úhledný ten chrámek od J. M. nejdp. Františka Brusáka, světícího biskupa v Praze, za přítomnosti četného duchovenstva a lidu z celého okolí slavnostně posvěcen, při čemž do hlavního oltáře zasazeny ostatky sv. Urbana a Kristiana, mučedníků.

Doslov.

»Homole« se svými chrámky byla svědkem mnohých dob radostných i trudných, moru, hladu i válek, byla svědkem zbožnosti lidu. Ona může volati slovy písně velehradské: »Kolik tu bouří nad vlastí se sneslo, o život bylo zápasit nám v boji . . .«

Bylať »Homole« svědkem bojů mezi Přemyslovci koncem 12. století, vojska husitská pod ní tábořila — neboť akta konsistorní vypravují, že po smrti faráře Hořelického Tomáše Berana, jenž zemřel r. 1426, byl presentován abatyší kláštera sv. Jiří v Praze Annou, Václav, syn Víta z Hlinné, který však nemohl nastoupiti svůj úřad, protože ke kostelu Hořelickému pro vojska nepřítel nebyl bezpečný přístup.

Události zvláště smutných byla »Homole« svědkem ve válce třicetileté (1618—1648), kdy po staré silnici, pod ní vedoucí, často hnala se vojska Sasů, Švédů, jež všude loupila a drancovala a pálila. Kol ní táhlo a tábořilo ve válce sedmileté 1756—1763 několikrát vojsko pruské, francouzské a r. 1799 byla svědkem velikolepého pochodu vojska ruského, pod vedením gen. Rimskoi Kosakowa, jež dle zápisu ve farnosti Hořelické čítalo cel-

Nový kostel sv. Jiří.

kem 35.517 mužů a 21.566 koní, táhlo vojsko to na Rýn proti Francouzům.

Na »Homoli« se také pochovávalo, hlavně pocestní, kteří zemřeli na cestě. Tak dle úmrtní knihy z fary Hořelické dne 7. září r. 1744 pochována tam Anna, manželka Františka N., pocestného s dcerou Rosálií, která umřela smrtí náhlou, stará 29 let. 17. května r. 1749 pochována na »Homoli« Anna Fičarková, žebračka z Dušníků; umřela smrtí náhlou, stará 24 roků. V době, kdy se stavěl nový kostel v Hořelici od dubna r. 1740 konaly se o nedělích a svátcích služby Boží na »Homoli«, pak jenom jednou v měsíci, ač ani to nebylo pravidelně.

Ale také zbožnosti Čechů byla »Homole« svědkem. Kol ní brávala se často processí z Prahy ku sv. Ivanu, prvně tak se stalo r. 1598. R. 1612účastnil se toho processí císař Matyáš s chotí Annou a s celým dvorem, r. 1628 císař Ferdinand II. a r. 1635 císař Ferdinand III. s arcivévodou Leopoldem.

Kéž ten nový kostelíček jest svědkem obnovené zbožnosti, spokojenosti a Božího požehnání v milé obci Dušnické i celé naší vlasti České!

Opravy.

Strana 8. v citátech z Dalimila po verši 4. a 7. vlož pomlky — — —

r. 12. řádek 4. zdola za slovo »r. 1908« vlož: »Jmenovaná obec Dušnická přispěla obnosem 8000 korun«.

Str. 14. řádek 10. shora za slovo »v Praze« vlož: »v zastoupení Jeho Eminence nejdp. Lva kardinála ze Skrbenských, knížete-arcibiskupa.